

Ly hôn ngoài toà án theo pháp luật một số quốc gia và gợi mở cho Việt Nam

Đoàn Thị Phương Diệp*

Use your smartphone to scan this QR code and download this article

TÓM TẮT

Ly hôn là thuật ngữ pháp lý quen thuộc trong hệ thống pháp luật các quốc gia từ khá lâu đời, Việt Nam cũng không ngoại lệ, từ khái niệm “xuất thể” hay “rầy vợ” xuất hiện khá sớm trong cổ luật Việt Nam cho đến ly hôn trong pháp luật hiện đại là một quá trình với rất nhiều những thay đổi cả về hình thức và nội dung pháp lý của vấn đề. Nếu việc xác lập quan hệ hôn nhân có ý nghĩa trong việc xây dựng gia đình, hình thành quan hệ pháp lý giữa vợ, chồng với các quyền và nghĩa vụ cụ thể thì ly hôn có ý nghĩa là việc chấm dứt quan hệ hôn nhân, chấm dứt các quyền và nghĩa vụ của vợ, chồng. Dù tồn tại ở chế độ phong kiến hay xã hội hiện tại, ly hôn luôn cần phải được sự công nhận của cơ quan nhà nước có thẩm quyền để có cơ sở pháp lý rõ ràng cho sự chấm dứt quan hệ hôn nhân, chấm dứt các quyền và nghĩa vụ giữa vợ, chồng. Bài viết xoay quanh hình thức ly hôn ngoài Toà án theo quy định của pháp luật Cộng hoà Pháp và Trung Quốc, việc áp dụng quy định của pháp luật mang lại những lợi ích gì, từ đó để xuất mô hình cho pháp luật Việt Nam. Mô hình được đề xuất được xây dựng dựa trên việc đánh giá sự tương thích của kinh nghiệm pháp luật với bối cảnh xã hội cụ thể của Việt Nam, là sự kết hợp các ưu điểm từ các mô hình trong pháp luật các nước.

Từ khoá: Ly hôn, ly hôn ngoài Toà án, các hình thức ly hôn

GIỚI THIỆU VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU

Khái quát về ly hôn ngoài Toà án

Ở hầu hết các quốc gia trên thế giới việc xác lập quan hệ hôn nhân cần thiết được ghi nhận theo thủ tục hành chính (đăng ký kết hôn)^a để quan hệ hôn nhân có cơ sở cho sự hình thành về mặt pháp lý. Tuy nhiên cũng có các quốc gia cho phép các bên kết hôn có thể lựa chọn kết hôn theo một thủ tục pháp lý (hành chính) hay kết hôn theo nghi thức tôn giáo, trong trường hợp người ta lựa chọn kết hôn theo nghi thức tôn giáo thì sau nghi thức này vẫn cần thực hiện thủ tục thông báo/ đăng ký với cơ quan nhà nước có thẩm quyền để cơ quan này ghi nhận sự tồn tại của quan hệ hôn nhân^b. Trong khi đó, ngược lại với thủ tục hành

chính về việc xác lập quan hệ hôn nhân, việc chấm dứt quan hệ hôn nhân thường được tiến hành theo thủ tục tư pháp^c, tức thủ tục được tiến hành tại Toà án. Bên cạnh đó cũng có các quốc gia cho phép việc chấm dứt quan hệ hôn nhân có thể tiến hành theo một trong hai cách thức, ly hôn thông qua Toà án hoặc ly hôn ngoài Toà án. Tuỳ thuộc vào điều kiện thực tế của các cặp vợ chồng muốn ly hôn mà họ có thể cân nhắc để lựa chọn thủ tục ly hôn phù hợp.

Việc cho phép các thủ tục ly hôn khác nhau hay không phụ thuộc vào quan điểm cho rằng ly hôn vốn dĩ chỉ là một “sự thật rằng người ta không thể tiếp tục sống chung với nhau được nữa” hay là việc “một bên vợ/chồng gây ra lỗi lầm đến mức không thể dung thứ được và là nguyên nhân dẫn đến bên/ hay cả hai bên yêu cầu chấm dứt quan hệ hôn nhân do ly hôn”¹. Việc hầu hết các quốc gia yêu cầu việc ly hôn phải được giải quyết bởi Toà án được xem như một cách thức để hạn chế quyền ly hôn của các cặp vợ chồng, nói cách khác là hạn chế sự tự do “giải tán sự kết hợp vợ chồng”^d. Chủ trương khá chung đến từ pháp luật các quốc gia được xem là một ngoại lệ mà việc hạn chế quyền tự do cá nhân vì lợi ích chung hoặc lợi ích của người thứ ba (con sinh ra từ quan hệ hôn nhân).

^cĐiều 1075 Bộ luật Tố tụng dân sự Cộng hoà Pháp, Điều 1254 đến 1310 Bộ luật tư pháp Bỉ (Code Judiciaire)...

^dUnion Européen, tldd

Trường Đại học Kinh tế-Luật, ĐHQG TP HCM, Việt Nam

Liên hệ

Đoàn Thị Phương Diệp, Trường Đại học Kinh tế-Luật, ĐHQG TP HCM, Việt Nam
Email: diepdt@uel.edu.vn

Lịch sử

- Ngày nhận: 06-01-2025
- Ngày sửa đổi: 19-03-2025
- Ngày chấp nhận: 05-06-2025
- Ngày đăng: 15-08-2025

DOI:

<https://doi.org/10.32508/stdjelm.v9i3.1547>

Bản quyền

© ĐHQG TP.HCM. Đây là bài báo công bố mở được phát hành theo các điều khoản của the Creative Commons Attribution 4.0 International license.

Trích dẫn bài báo này: Thị Phương Diệp D. Ly hôn ngoài toà án theo pháp luật một số quốc gia và gợi mở cho Việt Nam. *Sci. Tech. Dev. J. - Eco. Law Manag.* 2025; 9(3):6188-6196.

Cũng có nhiều cách lý giải khác nhau liên quan đến việc chấp nhận hay không thủ tục ly hôn ngoài Tòa án, tuy nhiên có hai nguyên nhân có thể quan sát thấy và dễ dàng được chấp nhận vì nó khá hiển nhiên, (1) là vai trò của Tòa án là thật sự cần thiết vì việc ly hôn luôn liên quan đến quyền lợi của các bên thứ ba có quyền và nghĩa vụ liên quan, do đó nếu không có vai trò can thiệp của Tòa án sẽ dễ dẫn đến việc quyền lợi của bên thứ ba bị xâm phạm, (2) là trong khá nhiều trường hợp việc cho ly hôn chỉ là sự xác nhận/thừa nhận về mặt pháp lý rằng một quan hệ hôn nhân thực tế đã chấm dứt và rằng quyền và lợi ích của các bên đã được giải quyết triệt để bởi chính họ, trường hợp này sự can thiệp của Tòa án là khá thừa thãi. Từ những sự lý giải này, các quốc gia trên thế giới có hai lựa chọn: (1) Chỉ cho phép ly hôn thông qua Tòa án (Việt Nam là điển hình).

(2) Chấp nhận việc cho phép ly hôn thông qua Tòa án hoặc ly hôn ngoài Tòa án (Cộng hoà Pháp, Bỉ... là các quốc gia theo mô hình này).

Dù có hay không việc cho phép việc ly hôn được tiến hành ngoài Tòa án thì điểm chung có thể thấy ở hầu hết các quốc gia là thủ tục ly hôn tại Tòa án vẫn đang đóng vai trò chính trong giải quyết việc chấm dứt quan hệ hôn nhân và ly hôn ngoài Tòa án thường chỉ tồn tại như một thủ tục công nhận rằng quan hệ hôn nhân thật sự đã chấm dứt.

Tại Pháp, ly hôn ngoài Tòa án bắt đầu áp dụng với rất nhiều cải tiến từ thời điểm có hiệu lực ngày 1/1/2017 của Luật sửa đổi bổ sung BLDS Pháp No 2016-1547 ngày 18/11/2016 (Điều 229 BLDS sửa đổi bổ sung). Toàn bộ các quy định từ Điều 229-1 đến Điều 232 được đưa vào trong BLDS sau sửa đổi là để cụ thể hoá cho thủ tục ly hôn ngoài Tòa án. Như vậy, ly hôn ngoài Tòa án là một chế định khá mới mẻ tại Pháp. Ở góc độ thuật ngữ pháp lý, ly hôn ngoài Tòa án không được dùng chính thức trong quy định của BLDS này, bản chất của ly hôn ngoài Tòa án chính là ly hôn theo thoả thuận, thoả thuận này tồn tại dưới hình thức của một “hợp đồng ly hôn” - hợp đồng làm chấm dứt quan hệ hôn nhân, với sự xuất hiện mang tính bắt buộc của luật sư đại diện cho các bên ly hôn^e.

Trong khi đó, BLDS Trung Quốc năm 2020 ghi nhận khá rõ về các thủ tục ly hôn bao gồm cả ly hôn ngoài Tòa án. Cụ thể, theo quy định tại Chương IV Quyển 5 Điều 1076 “Trường hợp cả hai vợ chồng thuận tình ly hôn thì họ phải làm đơn ly hôn bằng văn bản và đích thân nộp đơn đăng ký ly hôn tại cơ quan đăng

ký kết hôn. Thoả thuận ly hôn phải thể hiện ý chí tự nguyện ly hôn của hai bên và sự thoả thuận của hai bên về các vấn đề như cấp dưỡng nuôi con, phân chia tài sản, phân chia nợ”.

Từ các quy định ban đầu như nêu trên, nhìn chung có thể thấy ly hôn ngoài Tòa án là chế định có “tuổi đời” khá ngắn, nếu như không muốn nói đây là chế định khá mới trong pháp luật các quốc gia tham khảo.

Từ sự các phân tích trên có thể khái niệm ly hôn ngoài Tòa án là thủ tục ly hôn theo thoả thuận của hai bên vợ, chồng và với sự thoả thuận này thì sự can thiệp của Tòa án là hoàn toàn không cần thiết. Cũng có thể hiểu ly hôn ngoài Tòa án là một thủ tục hành chính mà theo đó cơ quan nhà nước có thẩm quyền ra quyết định công nhận thoả thuận chấm dứt quan hệ hôn nhân giữa các bên vợ, chồng trên cơ sở yêu cầu của cả hai bên vợ, chồng.

Tóm lại, chắc chắn sẽ có những khác biệt nhất định liên quan đến bản chất pháp lý hay điều kiện để thực hiện thủ tục ly hôn ngoài Tòa án, tuy nhiên có thể khẳng định điểm chung/thống nhất giữa pháp luật các quốc gia trong việc ghi nhận thủ tục này chính là sự cho phép chấm dứt quan hệ hôn nhân mà không cần có sự xuất hiện của Tòa án trong những trường hợp nhất định.

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU SỬ DỤNG

Chủ đề nghiên cứu là vấn đề hoàn toàn mới, chưa có bất cứ quy định nào trong hệ thống pháp luật Việt Nam, do vậy, để tiến hành nghiên cứu átc giả sử dụng hay phương pháp nghiên cứu cơ bản sau đây:

1. Phương pháp nghiên cứu so sánh luật học. Phương pháp này được sử dụng để so sánh các quy định của pháp luật Pháp và Trung Quốc, từ đó đánh giá các ưu điểm của từng hệ thống, trên cơ sở nhận diện các ưu điểm này để rút kinh nghiệm cho pháp luật Việt Nam.
2. Phương pháp phân tích luật học. Phương pháp này được sử dụng để phân tích và làm rõ ý nghĩa, nội dung của các quy định của pháp luật, từ đó có thể nhìn nhận được giá trị pháp lý của các quy định này.

DỰ KIẾN KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Mỗi mô hình pháp luật được lựa chọn để phân tích có các ý nghĩa và giá trị khoa học, thực tiễn khác nhau. Việc học tập một mô hình pháp luật nào đó để đề xuất cho bối cảnh của Việt Nam phải dựa trên các yếu tố văn hoá pháp lý, yếu tố chính trị, kinh tế-xã hội. Do vậy, người viết dự kiến rằng không thể dùng hoàn toàn một mô hình pháp luật nào của nước ngoài để áp dụng cho Việt Nam mà chỉ có thể rút ra những ưu điểm riêng của từng mô hình, kết hợp các ưu điểm riêng này để xây dựng mô hình chung cho pháp luật Việt Nam.

^eGiới nghiên cứu ở Pháp dùng cả 3 thuật ngữ sau đây để chỉ về loại hình ly hôn này (1) là ly hôn thân thiện (le divorce à l'amiable), (2) là ly hôn theo thoả thuận chung (le divorce par consentement mutuel)- đây là thuật ngữ pháp lý chính thức được ghi nhận trong BLDS và (3) ly hôn ngoài Tòa án (le divorce extra-judiciaire).

Thảo luận về điều kiện và thủ tục đối với ly hôn ngoài Tòa án

Trong phần viết này, trong khuôn khổ một bài nghiên cứu nhỏ, người viết chọn pháp luật hai quốc gia là Trung Quốc và Pháp để tìm hiểu về cách thức tiến hành thủ tục ly hôn ngoài Tòa án. Các quốc gia được lựa chọn không mang tính điển hình cho mô hình hay khuôn mẫu mà việc lựa chọn xuất phát từ sự gần gũi về truyền thống pháp lý (Dân luật- civil law) và sự gần gũi về điều kiện địa lý cũng như truyền thống văn hoá Khổng giáo.

Điều kiện và thủ tục ly hôn ngoài Tòa án theo pháp luật Cộng hoà Pháp

Tại Pháp, ly hôn được xem là một quá trình khó khăn và phức tạp, cả về mặt tinh cảm và ở khía cạnh pháp lý. Thủ tục ly hôn có thể được tiến hành theo một trong hai lựa chọn sau đây (tùy thuộc vào điều kiện thực tiễn của cặp vợ chồng ly hôn):

- Ly hôn theo thủ tục tư pháp (le divorce judiciaire);
- Ly hôn thân thiện/ly hôn ngoài thủ tục tư pháp (le divorce à l'amiable).

Ly hôn tư pháp

Ly hôn tư pháp hay còn gọi là ly hôn có tranh chấp là loại hình ly hôn mà vợ chồng không thỏa thuận được các điều kiện chấm dứt quan hệ hôn nhân như chia tài sản, nuôi con, cấp dưỡng, v.v.. Trong trường hợp này, chính thẩm phán tòa án gia đình là người đưa ra quyết định dựa trên các yếu tố do mỗi bên cung cấp. Có bốn trường hợp ly hôn theo thủ tục tư pháp (ly hôn tại Tòa án), bao gồm:

- (1) Ly hôn do lỗi: một trong hai vợ chồng tố cáo người kia đã phạm lỗi nghiêm trọng (ngoại tình, bạo lực, v.v.). Kiểu ly hôn này có thể kéo dài và khó khăn cho các bên (Điều 242 BLDS Pháp).
- (2) Ly hôn do chấm dứt rõ ràng mối quan hệ hôn nhân: xảy ra khi vợ chồng đã ly thân ít nhất một năm và mong muốn không còn chung sống với nhau được chứng minh^f.
- (3) Ly hôn chấp nhận nguyên tắc tan vỡ: vợ chồng thống nhất về việc ly hôn chứ không thống nhất về hậu quả của việc đổ vỡ (chia tài sản, tiền cấp dưỡng, v.v.) (Điều 239 BLDS Pháp).
- (4) Ly hôn theo thỏa thuận: Đây là trường hợp vợ chồng có thể cùng yêu cầu ly hôn khi họ đồng ý về sự tan vỡ của cuộc hôn nhân và hậu quả của nó bằng

^fĐiều 237 BLDS Pháp quy định "Le divorce peut être demandé par l'un des époux lorsque le lien conjugal est définitivement altéré", tạm dịch là "Một trong hai vợ chồng có thể yêu cầu ly hôn khi mối quan hệ hôn nhân bị phai nhạt/biến chất một cách dứt khoát" người viết cho rằng về ý nghĩa Điều luật này đang nói đến việc các bên không còn tình cảm với nhau dẫn đến không thể tiếp tục quan hệ hôn nhân.

cách đệ trình để thẩm phán phê chuẩn một thỏa thuận quy định về hậu quả của việc ly hôn trong trường hợp việc ly hôn theo thỏa thuận không thuộc những trường hợp được phép tiến hành ngoài Tòa án (Điều 230 BLDS Pháp).

Từ các quy định này, ở góc độ cụ thể, riêng việc ly hôn theo thỏa thuận, BLDS Pháp hiện nay chia thành hai trường hợp:

- Ly hôn theo thỏa thuận tiến hành tại Tòa án
- Ly hôn theo thỏa thuận ngoài Tòa án.

Sự khác biệt của hai trường hợp này ngoài việc có hay không vai trò can thiệp của Tòa án vào việc chấm dứt quan hệ hôn nhân còn phụ thuộc vào việc các bên vợ, chồng có thỏa mãn các điều kiện để được thỏa thuận ly hôn ngoài Tòa án hay không.

Ly hôn ngoài thủ tục tư pháp

Đây là thủ tục ly hôn thân thiện hay thủ tục ly hôn không có tranh chấp, các bên vợ-chồng hoàn toàn thống nhất được với nhau về tất cả các vấn đề liên quan đến chấm dứt quan hệ hôn nhân.

Theo quy định tại Điều 229-1 BLDS Pháp "Khi vợ chồng đồng ý về sự chấm dứt của cuộc hôn nhân và hậu quả của nó, họ thỏa thuận với nhau, với sự hỗ trợ của luật sư, về sự đồng ý của mình trong một thỏa thuận dưới hình thức văn bản có chữ ký riêng và chữ ký của luật sư của họ và được thiết lập theo các điều kiện về hình thức theo quy định tại điều 1374 BLDS.

Thỏa thuận này được công chứng bởi một công chứng viên, người kiểm soát việc tuân thủ các yêu cầu chính thức quy định tại khoản 1° đến 6° của điều 229-3. Nó cũng đảm bảo rằng dự thảo thỏa thuận chưa được ký trước khi hết thời hạn được quy định tại điều 229-4". Cũng theo quy định tại đoạn cuối của Điều 229-1 BLDS Pháp "Xác nhận của công chứng viên làm phát sinh hiệu lực pháp lý của thỏa thuận ly hôn tại thời điểm công chứng", luật cũng không có yêu cầu về việc phải mang thỏa thuận đã qua công chứng này đến đăng ký tại cơ quan hành chính nhà nước có thẩm quyền. Nói cách khác, thỏa thuận ly hôn đã công chứng có giá trị pháp lý như một bản án ly hôn đã có hiệu lực thi hành.

Vì việc chấm dứt quan hệ hôn nhân trong trường hợp này không có vai trò can thiệp của Tòa án để đảm bảo quyền và nghĩa vụ của các bên có liên quan cho nên giá trị pháp lý của thỏa thuận tập trung vào (1) là vai trò và trách nhiệm của luật sư của các bên, (2) là vai trò và trách nhiệm của công chứng viên và (3) là hình thức và thủ tục của thỏa thuận. Đặc biệt quy định yêu cầu luật sư của hai bên ly hôn (mỗi bên phải có luật sư riêng) phải soạn thảo dự thảo thỏa thuận ly hôn, thỏa thuận này phải được gửi bằng thư bảo đảm

(có báo phát để đảm bảo là các bên vợ, chồng nhận được dự thảo này) và 15 ngày sau, sau khi đã cân nhắc, xem xét kỹ các nội dung họ mới được quyền ký thoả thuận. Nếu vi phạm yêu cầu về trình tự, thủ tục thì thoả thuận ly hôn có thể bị tuyên bố vô hiệu (Điều 229-4 BLDS Pháp). Sự xuất hiện của luật sư là một yêu cầu bắt buộc trong thủ tục ly hôn này để đảm bảo vợ, chồng hiểu rõ và tuân thủ đúng quy định của pháp luật về ly hôn cũng như các vấn đề về chia tài sản, nuôi con chung. Đây là một điều kiện bắt buộc phải tuân thủ dù vợ, chồng có hay không có sự am hiểu chuyên sâu về luật pháp.

Điều kiện để tiến hành ly hôn ngoài Toà án. Theo quy định tại Điều 229-1 và 2 BLDS Pháp, để có thể tiến hành thủ tục ly hôn ngoài Toà án, cần thoả mãn các điều kiện sau đây:

Điều kiện cần: các bên ly hôn thoả thuận được toàn bộ các vấn đề có liên quan đến việc chấm dứt quan hệ hôn nhân bao gồm thoả thuận về việc chấm dứt và thoả thuận về việc giải quyết các hậu quả pháp lý của việc chấm dứt hôn nhân.

Điều kiện đủ: không thuộc các trường hợp không được phép tiến hành ly hôn ngoài Toà án (bao gồm 2 trường hợp (1) con chung của cặp vợ chồng ly hôn là người chưa thành niên, khi được cha mẹ thông báo về quyền được tham phán xét xử theo các điều kiện quy định tại điều 388-1, đã yêu cầu tham phán xét xử; (2) Một trong hai bên vợ, chồng được áp dụng một trong các chế độ bảo vệ được quy định trong BLDS (Chương II Tiêu đề XI)⁸, tức là trường hợp nếu một trong hai bên vợ chồng lâm vào tình trạng bị bệnh tâm thần hoặc các khiếm khuyết nghiêm trọng về thể chất thì không thể tiến hành thủ tục ly hôn ngoài Toà án. Quy định này nhằm bảo vệ tốt hơn quyền của các chủ thể cần được bảo vệ.

Nội dung của thoả thuận ly hôn ngoài Toà án. Luật quy định khá chặt chẽ về những nội dung ẩn phải có trong thoả thuận ly hôn, cụ thể Điều 229-3 quy định: “Thoả thuận ly hôn không thể được suy đoán về ý chí đồng ý ly hôn của các bên và những hậu quả pháp lý của ly hôn.

Thoả thuận này phải rõ ràng nếu không sẽ bị tuyên bố vô hiệu, bao gồm:

1° Họ, tên, nghề nghiệp, nơi cư trú, quốc tịch, ngày và nơi sinh của mỗi bên vợ, chồng, ngày và nơi kết hôn, các thông tin tương tự, nếu có, đối với mỗi người con của họ;

⁸Theo quy định tại Điều 425 BLDS Pháp “Bất kỳ người nào không thể tự lo cho lợi ích của mình do sự thay đổi đã được chứng minh về mặt y tế về khả năng tâm thần hoặc khả năng cơ thể của họ, chẳng hạn như ngăn cản việc họ thể hiện ý chí, có thể được hưởng lợi từ biện pháp bảo vệ pháp lý được quy định trong chương này”. Theo quy định này, biện pháp pháp lý được dùng để bảo vệ người bị bệnh tâm thần hoặc các khiếm khuyết khác sẽ được thiết lập.

2° Tên, địa chỉ nghề nghiệp và hình thức hành nghề chuyên môn của luật sư chịu trách nhiệm hỗ trợ vợ chồng cũng như Đoàn luật sư nơi họ đăng ký hành nghề;

3° Thoả thuận cụ thể của vợ chồng về việc chấm dứt hôn nhân và các ảnh hưởng/hệ quả pháp lý của việc chấm dứt này trong các điều khoản được thỏa thuận đặt ra;

4° Các phương thức giải quyết đầy đủ và cụ thể hậu quả của việc ly hôn theo quy định của BLDS, đặc biệt nếu có các khoản để trả tiền bồi thường;

5° Tình trạng chế độ tài sản giữa vợ chồng được thanh lý, nếu cần thiết theo yêu cầu đối với tài sản, cần có văn bản được xác thực trước công chứng viên khi việc thanh lý liên quan đến tài sản phải đăng ký như đất đai, hoặc tuyên bố không cần thanh lý;

6° Khẳng định rằng trẻ vị thành niên (là con chung của các bên ly hôn) đã được cha mẹ thông báo về quyền được tham phán xét xử theo các điều kiện quy định tại điều 388-1 và rằng trẻ không muốn sử dụng lựa chọn này”.

Trình tự, thủ tục ly hôn ngoài Toà án: Để thực hiện thủ tục ly hôn ngoài Toà án, như đã đề cập trên đây, vì không có sự can thiệp của Toà án nên để đảm bảo sự bảo vệ cần thiết cho các bên thứ ba, các quy định của luật dân sự Pháp đặt nặng các yêu cầu liên quan đến quy trình. Nói cách khác, nhà làm luật tin rằng kiểm soát quy trình là cách thức để đảm bảo tuân thủ pháp luật và bảo vệ quyền lợi các bên có liên quan. Việc thực hiện ly hôn ngoài Toà án được tiến hành qua các bước sau đây:

Bước 1. Dự thảo thoả thuận ly hôn. Dự thảo này phải được xây dựng bởi các luật sư đại diện cho cả hai bên vợ, chồng. Việc yêu cầu soạn thảo thoả thuận ly hôn phải được tiến hành bởi luật sư của mỗi bên thể hiện sự yêu cầu về tính chuyên nghiệp của thoả thuận. Sự tham gia của luật sư mỗi bên đảm bảo rằng họ được tư vấn và bảo vệ tốt trong suốt quá trình thoả thuận, đồng thời cũng đảm bảo sự chặt chẽ về việc tuân thủ pháp luật (nội dung), nói cách khác, luật sư đảm bảo sự tuân thủ về luật nội dung trong tiến trình ly hôn này, trong khi công chứng viên đảm bảo sự tuân thủ về hình thức.

Bước 2. Gửi dự thảo thoả thuận cho cả hai bên vợ, chồng. Ở thủ tục này cần có bằng chứng xác thực rằng các bên vợ, chồng xin ly hôn nhận được dự thảo này.

Bước 3. Các bên vợ, chồng cân nhắc các nội dung trong thoả thuận. Thời gian cân nhắc và trao đổi ý kiến ít nhất là 15 ngày kể từ thời điểm nhận được (Điều 229-4 đoạn 2).

Bước 4. Các bên vợ chồng ký vào thoả thuận ly hôn trước mặt công chứng viên.

Bước 5. Thỏa thuận ly hôn có hiệu lực kể từ thời điểm được ấn định hoặc kể từ thời điểm ký. Thỏa thuận ly hôn cũng có hiệu lực cưỡng chế thi hành như một bản án có hiệu lực của Tòa án.

Tóm lại, BLDS Pháp chấp nhận việc thuận tình ly hôn ngoài Tòa án với những điều kiện đặt ra cả về hình thức và nội dung để có thể hạn chế đến mức thấp nhất khả năng thỏa thuận này tác động tiêu cực đến quyền lợi của bên thứ ba. Những yếu tố tích cực của thủ tục ly hôn này có thể dễ dàng nhận thấy như sự nhanh chóng, ít tốn kém cũng như hạn chế những tổn thương cảm xúc/tình cảm của các bên liên quan trong quan hệ hôn nhân². Tuy nhiên, bên cạnh những ưu điểm của phương thức ly hôn này, những nhược điểm cũng được nhìn nhận bởi thực tiễn, thứ nhất chính là “tính không thể xem lại” của thỏa thuận ly hôn, thỏa thuận này là không thể bị xem xét lại như một bản án thông thường (trừ trường hợp các bên thống nhất với nhau trong việc thay đổi thỏa thuận). Thứ hai là sự riêng tư của thỏa thuận, với tư cách là một hợp đồng, thỏa thuận này không bị yêu cầu phải công bố, điều này dẫn đến khả năng trên thực tế bên thứ ba có thể không biết rằng giữa họ đã chấm dứt quan hệ hôn nhân và sẽ dễ xảy ra nhầm tưởng trong việc xác lập giao dịch với họ sau khi thỏa thuận ly hôn đã có hiệu lực.

Điều kiện và thủ tục ly hôn ngoài Tòa án theo pháp luật Trung Quốc

Hôn nhân và gia đình được quy định thành một phần riêng trong BLDS Trung Quốc năm 2020 (Quyển V), trong đó có Chương riêng về ly hôn (Chương IV). Trước thời điểm có hiệu lực của BLDS Trung Quốc năm 2020 (ngày 1/1/2021) quan hệ hôn nhân và gia đình tại Trung Quốc được điều chỉnh bởi Luật Hôn nhân (Marriage Law) và theo quy định của Luật này việc ly hôn ngoài Tòa án có thể thực hiện ngay, nói cách khác là quan hệ hôn nhân sẽ có thể “chấm dứt sau 1 giờ”³.

Khác với pháp luật Pháp, BLDS Trung Quốc dù cũng ghi nhận khá rõ phương thức ly hôn ngoài Tòa án tồn tại song song với thủ tục ly hôn tại Tòa án, tuy nhiên về cách thức, quy trình và thẩm quyền có sự khác biệt khá rõ.

Theo quy định tại Điều 1076 BLDS Trung Quốc “Trường hợp cả hai vợ chồng thuận tình ly hôn thì họ phải lập thỏa thuận ly hôn bằng văn bản và đích thân nộp thỏa thuận này để đăng ký ly hôn tại cơ quan đăng ký kết hôn. Thỏa thuận ly hôn phải thể hiện ý chí tự nguyện ly hôn của hai bên và sự thỏa thuận của hai bên về các vấn đề như cấp dưỡng nuôi con, phân chia tài sản, phân chia nợ”. Cũng tại quy định của Điều

1078 BLDS Trung Quốc “hi xác định việc ly hôn là tự nguyện và hai bên đã thỏa thuận được các vấn đề như cấp dưỡng nuôi con, phân chia tài sản và phân chia nợ, cơ quan đăng ký kết hôn sẽ đăng ký ly hôn và cấp giấy chứng nhận ly hôn”. Như vậy, các quy định này cho thấy pháp luật Trung Quốc không đòi hỏi thủ tục ly hôn thuận tình này phải thông qua công chứng viên hay luật sư, điều này khác biệt hoàn toàn so với quy định của pháp luật Pháp.

Cũng giống như pháp luật Việt Nam, pháp luật Pháp, BLDS Trung Quốc cũng ghi nhận thuận tình ly hôn và đơn phương ly hôn, theo đó đơn phương ly hôn chỉ có thể tiến hành thông qua Tòa án. Riêng với thuận tình ly hôn, như đã phân tích ở phần viết (2.1) nêu trên, pháp luật Pháp quy định thuận tình ly hôn vừa tiến hành qua Tòa án, đồng thời có thể tiến hành ngoài Tòa án với những điều kiện nhất định.

Từ quy định tại Điều 1076 nêu trên có thể thấy ly hôn ngoài Tòa án theo pháp luật Trung Quốc là một thủ tục hành chính, theo đó cơ quan tiến hành đăng ký kết hôn cũng chính là cơ quan có thẩm quyền đăng ký ly hôn. Đây là điểm khác biệt cơ bản giữa pháp luật Trung Quốc và pháp luật Pháp, ly hôn ngoài Tòa án ở Pháp hoàn toàn không cần sự xuất hiện của cơ quan công quyền^h.

Điều kiện ly hôn ngoài Tòa án. Quy định khá rõ ràng và đơn giản về điều kiện, điều kiện duy nhất để có thể tiến hành thủ tục ly hôn ngoài Tòa án là “cả hai vợ chồng thuận tình ly hôn” (Điều 1076). Quy định này dù không thể hiện rõ hơn, tuy nhiên có thể hiểu điều kiện này chính là việc vợ chồng phải thỏa thuận được về tất cả các vấn đề có liên quan đến việc chấm dứt quan hệ hôn nhân, thông thường bao gồm hai nội dung chính (1) thỏa thuận được về việc ly hôn và (2) thỏa thuận được về việc giải quyết hậu quả pháp lý của ly hôn như vấn đề nuôi con chung, chia tài sản chung, cấp dưỡng, bồi thường (nếu có)... Các điều kiện này cũng đã được ghi nhận trong Luật Hôn nhân và gia đình Việt Nam năm 2014 (Luật HNGĐ) (Điều 55 Luật HNGĐ).

Thẩm quyền ly hôn ngoài Tòa án. Theo quy định tại Điều 1076, cơ quan có thẩm quyền đăng ký kết hôn cũng chính là cơ quan có thẩm quyền đăng ký ly hôn. Cụ thể, theo quy định tại Điều 2 Quy định về đăng ký kết hôn ban hành năm 2003ⁱ “Nam, nữ là người ở trong nước dự định kết hôn phải đến làm thủ tục tại

^hTrước thời điểm có hiệu lực của Luật sửa đổi bổ sung BLDS Pháp No 2016-1547 ngày 18/11/2016, việc ly hôn ngoài Tòa án sau khi các bên vợ chồng ký vào thỏa thuận ly hôn, thỏa thuận này cần được gửi đến Tòa án có thẩm quyền để ghi nhận thông tin, tuy nhiên luật sửa đổi bổ sung đã lược bỏ thủ tục này.

ⁱRegulation on marriage registration 2003, truy cập tại website <https://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=3045&CGid=>, ngày truy cập 24/4/2024

cơ quan đăng ký kết hôn có thẩm quyền nơi một trong hai người đăng ký hộ khẩu thường trú.

Đối với công dân Trung Quốc sắp kết hôn với người nước ngoài ở Trung Quốc đại lục và cư dân nội địa Trung Quốc dự định kết hôn với cư dân Hồng Kông, Macao hoặc Đài Loan hoặc Hoa kiều ở Trung Quốc đại lục, cả nam và nữ đều phải hoàn tất các thủ tục tại cơ quan đăng ký kết hôn có thẩm quyền nơi đăng ký hộ khẩu thường trú của người Trung Quốc nội địa” (Điều 2 Quy định về đăng ký kết hôn ban hành năm 2003).

Thủ tục ly hôn ngoài Tòa án. Quy định về thủ tục theo BLDS Trung Quốc khá đơn giản, các bên vợ, chồng muốn chấm dứt quan hệ hôn nhân cần lập thoả thuận ly hôn. Thoả thuận này không buộc phải công chứng hay lập bởi luật sư như trong yêu cầu của BLDS Pháp. Sau khi lập xong thoả thuận, các bên vợ, chồng phải trực tiếp nộp thoả thuận này tại cơ quan đăng ký kết hôn (nơi họ đã đăng ký kết hôn). Sau 30 ngày kể từ thời điểm nộp thoả thuận ly hôn, nếu không ai trong hai bên vợ, chồng xin rút yêu cầu ly hôn và các bên trực tiếp đến làm thủ tục tại nơi đăng ký ly hôn, cơ quan đăng ký sẽ cấp cho vợ, chồng chứng nhận ly hôn (divorce certificate). Sự xuất hiện của vợ, chồng (trực tiếp) tại cơ quan đăng ký ly hôn là một thủ tục bắt buộc, vì vậy, trong trường hợp vợ, chồng đã nộp hồ sơ xin đăng ký ly hôn nhưng hết thời hạn 30 ngày kể từ ngày nộp mà không đến trực tiếp làm thủ tục thì xem như yêu cầu ly hôn không còn giá trị (điều này cũng đồng nghĩa với việc các bên đã từ bỏ/thôi việc giải quyết ly hôn ngoài Tòa án (Điều 1077 đoạn 2 BLDS Trung Quốc).

Thời hạn 30 ngày “chờ” là yêu cầu bắt buộc về hình thức, đây là khoảng thời gian có ý nghĩa cho vợ, chồng có cơ hội nhận định lại về ý muốn chấm dứt quan hệ hôn nhân của họ và họ có thể thay đổi ý chí bằng việc rút đơn yêu cầu ly hôn, nhiều tác giả còn cho rằng đây là khoảng thời gian “giảm nhiệt” cho những xung đột thiếu chín chắn/bốc đồng của vợ, chồng có thể dẫn đến việc ly hôn một cách vội vã⁴.

Chứng nhận ly hôn về nguyên tắc không thể bị huỷ bỏ hay xem xét lại như một bản án, về vấn đề này thì có sự khác biệt giữa luật Pháp và Trung Quốc vì thoả thuận ly hôn trong luật Pháp vẫn có thể bị huỷ bỏ hoặc tuyên bố vô hiệu trên cơ sở áp dụng các quy định về luật chung đối với một hợp đồng thông thường. Tuy nhiên quyết định ly hôn trong pháp luật Trung Quốc thì có sự khác biệt, nó đặt dấu chấm hết cho quan hệ hôn nhân bằng một “mệnh lệnh hành chính” cụ thể. BLDS Trung Quốc cũng hoàn toàn không đề cập đến việc giải quyết hậu quả pháp lý như thế nào nếu thoả thuận ly hôn xâm phạm quyền của các chủ thể có liên quan, hẳn nhiên cơ quan hành chính tiến hành thủ

tục đăng ký kết hôn và ly hôn không thể xem xét và can thiệp vào nội dung của thoả thuận này.

Tóm lại, ly hôn ngoài Tòa án tại Trung Quốc tiến hành theo thủ tục hành chính theo cách thức được tiến hành như đăng ký kết hôn, thủ tục được đánh giá là rất thuận tiện và ít tốn kém. Tuy nhiên thực tiễn xã hội cũng có quan điểm lo ngại rằng có phải vì thủ tục quá thuận tiện như thế là nguyên nhân dẫn đến thực trạng ly hôn gia tăng từ khoảng năm 2003 đến nay (thời điểm cho phép áp dụng thủ tục ly hôn ngoài Tòa án) và làm suy yếu tính thiêng liêng của hôn nhân”⁴.

CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CHO VIỆC GHI NHẬN THỦ TỤC LY HÔN NGOÀI TOÀ ÁN THEO PHÁP LUẬT VIỆT NAM VÀ ĐỀ XUẤT

Cơ sở lý luận và thực tiễn cho việc ghi nhận thủ tục ly hôn ngoài Tòa án tại Việt Nam

Có khá nhiều quốc gia trên thế giới cho phép ly hôn ngoài Tòa án, Pháp và Trung Quốc chỉ là hai quốc gia có văn hoá pháp lý khá tương đồng với Việt Nam mà người viết muốn tham khảo. Xác lập và duy trì một cuộc hôn nhân bền vững theo thời gian sẽ là lý tưởng ở cả góc nhìn riêng (cá nhân) và góc nhìn chung (xã hội). Tuy nhiên, sự đổ vỡ một cách không lường trước của quan hệ hôn nhân là điều cần phải đối diện bởi bất kỳ hệ thống pháp lý nào trên thế giới. Việc cho phép ly hôn ngoài Tòa án không thể xem là sự “khuyến khích” ly hôn bằng việc đơn giản hoá thủ tục. Do vậy, cần có cái nhìn khách quan hơn để nhìn nhận và đánh giá về thủ tục ly hôn này.

Sự cần thiết cho phép ly hôn ngoài Tòa án tại Việt Nam. Việc cho phép ly hôn ngoài Tòa án hay không được đánh giá từ những ưu điểm của mô hình này so với thủ tục tố tụng ly hôn thông thường, cụ thể là:

- Đảm bảo tôn trọng quyền tự do của các bên vợ, chồng. Nguyên tắc tự do, tự nguyện thoả thuận khi xác lập quan hệ hôn nhân cũng nên được tiếp tục là nguyên tắc đóng vai trò quan trọng hàng đầu khi chấm dứt quan hệ hôn nhân.

- Tiết kiệm thời gian và công sức các bên cần phải bỏ ra để theo đuổi tiến trình tố tụng về ly hôn. Theo số liệu thống kê không chính thức thì tỷ lệ ly hôn ở Việt Nam là khoảng 25%⁵ và có 70% trong số đó thuộc về các cặp vợ chồng trẻ trong độ tuổi từ 18-30⁶, tỷ lệ này có dấu hiệu tăng theo thời gian. Trong khi đó, thời gian trung bình để có thể theo đuổi một vụ kiện về ly hôn thông thường ở Việt Nam (tiến trình tố tụng thông thường) là khoảng 4 tháng⁷, như vậy, việc chấp

⁴<https://lawnet.vn/ngan-hang-phap-luat/en/tu-van-phap-luat/q-uyen-dan-su/how-long-does-it-take-to-resolve-a-divorce-at-the-request-of-one-spouse-in-vietnam-400040>

nhận thủ tục ly hôn ngoài Tòa án sẽ góp phần tiết kiệm đáng kể thời gian lẫn công sức bỏ ra cho việc tham gia các vụ ly hôn hoàn toàn không có tranh chấp.

- Giảm áp lực cho Tòa án. Những việc ly hôn không có tranh chấp nếu vẫn phải thực hiện thông qua Tòa án sẽ làm tăng số lượng các vụ việc cần giải quyết, đặc biệt trong bối cảnh tỷ lệ ly hôn tương đối đáng kể như hiện nay. Do vậy, việc cho phép ly hôn ngoài Tòa án sẽ giúp giảm áp lực về công việc và thời gian, để các Tòa án ở Việt Nam có thêm thời gian giải quyết các tranh chấp cần thiết hơn.

Đảm bảo pháp lý cho việc công nhận ly hôn ngoài Tòa án. Ngoài những ưu điểm như đã kể trên, việc chấp nhận ly hôn ngoài Tòa án còn phải cân nhắc đến yếu tố lý luận, cụ thể là sự ghi nhận thủ tục ly hôn ngoài Tòa án liệu có mang lại (1) là khả năng tác động tiêu cực đến quyền của các chủ thể khác hay không và (2) liệu có thể hiểu đây là sự khuyến khích ngầm cho việc chấm dứt hôn nhân? Việc trả lời các câu hỏi này sẽ là sự chứng minh về độ an toàn của việc chấp nhận ly hôn ngoài Tòa án ở Việt Nam.

(1) Chấm dứt quan hệ hôn nhân luôn tác động đến các chủ thể ngoài hôn nhân, chẳng hạn như con chung của vợ chồng, chủ nợ chung... Do vậy, việc “lặng lẽ” tiến hành thủ tục ly hôn sẽ có nguy cơ cao là các bên thứ ba không kiểm soát được việc thực hiện các quyền của họ, do vậy, người viết cho rằng mô hình ly hôn ngoài Tòa án theo pháp luật Pháp không phù hợp với bối cảnh pháp lý ở Việt Nam và chứa đựng rủi ro cho xã hội. Thực tiễn xã hội ở Việt Nam đòi hỏi dù có ly hôn ngoài Tòa án vẫn cần sự xuất hiện, kiểm soát và công khai thông tin của một chủ thể có thẩm quyền. nói cách khác là ly hôn phải có hiệu lực đối kháng với bên thứ ba, có như thế thì sự an toàn của thủ tục này mới có thể áp dụng được ở Việt Nam.

(2) Việc chấp nhận ly hôn ngoài Tòa án một cách chặt chẽ ở mức độ phù hợp sẽ là câu trả lời rõ ràng nhất về việc không thể xem thủ tục ly hôn ngoài Tòa án là một sự “cố vũ ngầm” cho việc chấm dứt quan hệ hôn nhân mà chỉ là sự đơn giản hoá các thủ tục cần thiết phải được tiến hành vì bản chất của ly hôn chính là sự “không thể tiếp tục duy trì quan hệ hôn nhân đã đổ vỡ”.

KẾT LUẬN VÀ THẢO LUẬN ĐỀ XUẤT VỀ GHI NHẬN LY HÔN NGOÀI TOÀ ÁN TẠI VIỆT NAM

Mô hình đề xuất. Xuất phát từ bối cảnh pháp lý và thực tiễn xã hội hiện nay ở Việt Nam, người viết cho rằng có hai yêu cầu đặt ra cần phải tuân thủ từ việc nghiên cứu và áp dụng thủ tục ly hôn ngoài Tòa án. Một là thủ tục đảm bảo nhanh, tiết kiệm thời gian, hai là thủ tục phải đảm bảo an toàn pháp lý khi áp dụng vào thực tiễn.

Từ những yêu cầu này, trên cơ sở tham khảo mô hình của pháp luật Trung Quốc và Pháp, người viết cho rằng thủ tục ly hôn ngoài Tòa án ở Việt Nam nên là sự kết hợp giữa thủ tục hành chính và thoả thuận dân sự. Cụ thể, các bên vợ, chồng muốn ly hôn phải lập thoả thuận ly hôn, thoả thuận này phải được công chứng để đảm bảo các yêu cầu về hình thức phải được tuân thủ. Thoả thuận ly hôn phải chứa đựng đầy đủ các thoả thuận liên quan đến việc chấm dứt quan hệ hôn nhân và các hệ quả pháp lý của việc chấm dứt này (về nhân thân và tài sản). Trong trường hợp thoả thuận liên quan đến quan hệ tài sản với bên thứ ba thì phải bảo đảm rằng bên thứ ba biết về thoả thuận này và không phản đối thoả thuận. Sau khi lập, ký thoả thuận và không có ý kiến phản đối của bên thứ ba (nếu có), các bên sẽ gửi thoả thuận này cùng đăng ký ly hôn đến cơ quan nhà nước có thẩm quyền (nơi đã tiến hành thủ tục đăng ký kết hôn). Cơ quan đăng ký kết hôn giữ vai trò kiểm soát và cung cấp thông tin để đảm bảo hiệu lực đối kháng của ly hôn đối với bên thứ ba.

Tóm lại, ly hôn ngoài Tòa án là một khái niệm tương đối phổ biến trong pháp luật các nước. Việc ghi nhận và áp dụng một cách có kiểm soát thủ tục này tại Việt Nam có thể góp phần đơn giản hoá thủ tục ly hôn đối với những trường hợp không có tranh chấp (cả tranh chấp giữa vợ, chồng và tranh chấp giữa họ với bên thứ ba).

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT

BLDS: Bộ Luật Dân sự

HNGĐ: Hôn nhân gia đình

XUNG ĐỘT LỢI ÍCH

Nhóm tác giả xin cam đoan rằng không có bất kì xung đột lợi ích nào trong công bố bài báo

ĐÓNG GÓP CỦA TÁC GIẢ

Bài báo do tác giả chịu trách nhiệm và thực hiện toàn bộ các nội dung.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Européen U. Étude de Législation comparée “Le divorce en l'Europe”, 2004; ngày truy cập 20/04/2024. Available from: <https://www.assemblee-nationale.fr/europe/comparaisons/divorce.asp#belg>.
2. Dodé J. Avantages et inconvénients de la procédure de divorce par consentement mutuel; , ngày truy cập 23-04-2024. Available from: <https://www.village-justice.com/articles/avantages-inconvenients-procedure,19246.html>.
3. Sun L. A Comparative Study of Divorce Systems between China and Japan. Academic Journal of Management and Social Sciences ISSN. 2023;5(2).
4. Jeff D. Rising divorce rates in China – Infidelity no longer a cause for divorce, Report Legal; ngày truy cập 25/04/2024. Available from: <https://reportslegal.com/rising-divorce-rates-in-china-infidelity-no-longer-a-cause-for-divorce/>.

5. Mai N. Bảo động tình trạng ly hôn gia tăng, Báo Pháp luật Việt Nam thứ 6 ngày 27/10/2023; ngày truy cập 25/4/2024. Available from: https://photo-cms-baophapluat.epicdn.me/Uploaded/2023/athlraqhpghat/2023_10_27/pdf-3002023-9385.pdf.
6. Thanh H. Yêu sớm, kết hôn sớm, ly hôn... cũng sớm?, Tuổi Trẻ online ngày 28/9/2023; ngày truy cập 25/4/2024. Available from: <https://tuoitre.vn/yeu-som-ket-hon-som-ly-hon-cung-som-20230928140520134.htm>.

Out-of-court divorce under the laws of some countries and suggestions for Vietnam

Doan Thi Phuong Diep*

Use your smartphone to scan this QR code and download this article

ABSTRACT

Divorce has been a familiar legal term in the legal system of countries for a long time, and Vietnam is no exception. From the concept of "xuất thê" or "rầy vợ" appearing quite early in ancient Vietnamese law to divorce in modern law is a process with many changes in both form and legal content of the issue. If the establishment of a marriage relationship is meaningful in building a family and forming a legal relationship between husband and wife with specific rights and obligations, then divorce means the termination of the marriage relationship, the termination of the rights and obligations of the husband and wife. Whether existing in the feudal regime or the current society, divorce always needs to be recognized by a competent state agency to have a clear legal basis for the termination of the marriage relationship and the termination of the rights and obligations between husband and wife. The article focuses on the form of divorce outside the Court according to the provisions of the law of the French Republic and China, the benefits of applying the provisions of the law, and from there proposes a model for Vietnamese law. The proposed model is built on the basis of assessing the compatibility of legal experience with the specific social context of Vietnam, combining the advantages of models in the laws of other countries.

Key words: Divorce, out-of-court divorce, forms of divorce

University of Economics and Law, VNU, Vietnam

Correspondence

Doan Thi Phuong Diep, University of Economics and Law, VNU, Vietnam

Email: diepntp@uel.edu.vn

History

- Received: 06-01-2025
- Revised: 19-03-2025
- Accepted: 05-06-2025
- Published Online: 15-08-2025

DOI :

<https://doi.org/10.32508/stdjelm.v9i3.1547>

Copyright

© VNUHCM Press. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International license.

Cite this article : Thi Phuong Diep D. **Out-of-court divorce under the laws of some countries and suggestions for Vietnam.** *Sci. Tech. Dev. J. - Eco. Law Manag.* 2025; 9(3):6188-6196.